

Узагальнюючий характер мав також її нарис з історії сарматів та їхньої культури в «Нарисах стародавньої історії УРСР» (К., 1957). В цих працях сарматські пам'ятки України вперше постали перед науковою громадськістю не як маловідомі, розкидані по степу знахідки, а у вигляді чіткої системи датованих пам'яток, об'єднаних у певні хронологічні групи і, найголовніше, пов'язаних з сарматською культурою Дону, Поволжжя, Кубані — земель, звідки сармати прийшли до причорноморських степів і з якими вони постійно підтримували тісні зв'язки. Степи на захід від Дону, що певний час для дослідників були *Terra incognita Sarmatica*, розкрили свої таємниці. Вже будучи на відпочинку, Марія Іванівна перевидала цей розділ російською мовою (Археология Украинской ССР.— К., 1986.— Т. 2), значно доповнивши його новими матеріалами та розширивши висновки на базі сучасного рівня сарматознавства.

Водночас з вивченням історії та культури сарматів М. І. Вязьмітіна багато працювала над ліквідацією ще однієї тогочасної «білої плями» української археології — дослідженням культури пізніх скіфів, сучасників та сусідів сарматів. Вона здійснила багаторічні та масштабні розкопки Золотобалківського городища (1953—1959 рр.) та могильника (1959, 1962—1963 рр.) — на той час однієї з небагатьох відомих пізньоскіфських пам'яток. Результати своїх робіт та результати робіт колег (А. В. Добровольського, К. А. Бреде, Е. О. Симоновича) Марія Іванівна підсумувала в двох монографіях — «Золота Балка» (К., 1962) та «Золотобалківський могильник» (К., 1972). Поряд з монографіями Т. М. Висоцької та Е. О. Симоновича по Неаполю Скіфському ці книжки є до цього часу єдиними фундаментальними працями з пізньоскіфської археології.

Науковим роботам М. І. Вязьмітіної притаманні ретельність та точність викладення матеріалу, широка ерудиція і глибина аналізу, доскональне знання проблеми. Уявна обережність деяких її висновків свідчить про високу вимогливість, перш за все, до себе та справжню наукову принциповість. Втім, наукове надбання М. І. Вязьмітіної є тим ґрунтовим фундаментом, що назавжди закладений до вивчення цілої доби раннього залізного віку — сарматського часу.

До 70-річчя

Євгена Володимировича Максимова

Цього року виповнилося 70 років Євгену Володимировичу Максимову — відомому фахівцю з археології та історії стародавнього населення України рубежу нашої ери, доктору історичних наук, провідному співробітнику Інституту археології Академії наук України. З цією установою пов'язана трудова діяльність Є. В. Максимова, який працює в Інституті вже понад 40 років, відразу після закінчення у 1949 р. Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

У 50-60 рр. Є. В. Максимов багато уваги і часу, як упорядник і редактор, віддав інститутським науковим виданням — збірникам «Археологія». «Археологічні пам'ятки УРСР», «Краткие сообщения Института археологии», яких вийшло понад 40 томів. У 70—80 рр. він був заступником відповідального редактора нашого журналу-квартирника «Археологія». В той же час він проводив польові дослідження пам'яток раннього залізного віку, серед яких його увагу привернули тоді ще мало відомі матеріали зарубинецької культури, що саме виходила на авансцену слов'янської археології. Зарубинецька культура стала предметом гострої дискусії, адже багато з вітчизняних дослідників вважало, що зарубинецькі старожитності відбивають процес походження і найранішої історії слов'ян, всупереч іншій апріорній версії, яка мала чимало прихильників серед європейських і вітчизняних археологів про приналежність зарубинецької культури давнім германським племенам, що прийшли на Подніпров'я десь на рубежі нашої ери.

Для вирішення зарубинецької проблеми на тому етапі необхідні були нові археологічні матеріали, на здобуття яких спрямували свої зусилля вітчизняні дослідники, в тому числі — і Є. В. Максимов, якому за багато років праці вдалося дослідити шляхом розкопок понад 20 зарубинецьких могильників та поселень Подніпров'я. Саме ці широкі польові роботи створили йому основу для написання трьох монографій

і майже 130 статей, де вчений докладно висвітлює питання походження і етнічної приналежності, території поширення і хронології зарубинецьких пам'яток. Багато з цих висловків Є. В. Максимова набули визнання в середовищі фахівців і їх можна вважати здобутком нашої науки.

В першу чергу слід вказати на розробку Є. В. Максимовим зарубинецької хронології, яка до цього була слабо аргументована, особливо у визначенні найраніших пам'яток. Між тим, встановлення ранньої дати зарубинецької культури мало важливе значення для вирішення проблеми її походження, фіксації генетичних зв'язків з попередніми культурами. Для вирішення цього питання вчений вперше використав античну амфору кераміку, знайдену при розкопках багатьох поселень Середнього Придніпров'я. Це дало змогу переконливо твердити, що зарубинецька людина проживала на Придніпров'ї вже в останній третині III ст. до н. е.—

саме так датуються найраніші амфори з зарубинецького городища Пилипенкова Гора у Каневі. З цього випливає, що між зарубинецькою культурою і попередньою місцевою лісостеповою культурою скіфського часу VI—III ст. до н. е. хронологічного розриву не було, а саме на його наявність вказували прихильники версії про германське походження зарубинецької культури.

Визначення Є. В. Максимовим зарубинецької хронології стало важливим доказом на користь гіпотези про місцеві — праслов'янські — корені зарубинецької культури Придніпров'я. Подальші його дослідження встановили, що і зарубинецький кухонний посуд, і влаштування жител, і деякі риси поховального обряду своїми коренями також сягають місцевого минулого. Беручи до уваги наявність у зарубинецькому комплексі певної кількості рис центральноєвропейських культур, Є. В. Максимов першим з дослідників аргументовано визначив саме розуміння зарубинецької культури, яка не може розглядатися як продовження однієї якоїсь — місцевої чи прийшлої — культури, а є історичним новоутворенням, результатом складної інтеграції місцевого праслов'янського населення Придніпров'я з прийшлими неслов'янськими центральноєвропейськими племенами, при якій місцеві риси культури — в тому числі і мова — зберегли своє домінуюче значення.

Багато сил і часу віддає Євген Володимирович справі збереження вітчизняної історико-культурної спадщини, розуміючи її вразливість і незахищеність в оточенні сучасного інтенсивного буття. Саме він став ініціатором утворення першої на Придніпров'ї заповідної території «Трахтемів», де мають зберегтися для нащадків десятки унікальних пам'яток нашої історії та ландшафту, які так уподобав свого часу Тарас Шевченко.

Здобутки Є. В. Максимова у вивченні та збереженні нашої давнини зробили його одним з провідних дослідників проблеми етногенезу і ранньої історії слов'ян. Нині він продовжує цю справу з своїми послідовниками і учнями, які шанують Є. В. Максимова, щиро вітають ювіляра і зичать йому доброго здоров'я та подальших успіхів у науковій роботі.